

Afvalnieuwsbrief Zoutkoepeloverleg

nr.7 OKTOBER 1998

Terwijl de vorige afleveringen van deze nieuwsbrief over kernafval gingen, komt hier ander giftig afval aan de orde. Daarbij maak ik gebruik van een stuk dat Robert Jan van den Berg van Laka heeft gemaakt en dat naar verwachting rond de jaarwisseling verschijnt in het rapport "Kernafval en kernethiek", dat we samen maken.

Herman Damveld
Selwerderdwarstraat 18
9717 GN Groningen

GEVAARLIJK, GIFTIG AFVAL: OPSLAAN OF EXPORTEREN?

Gevaarlijk, giftig afval was onlangs weer in het nieuws. De Drentse gedeputeerde M. Kool vond het een "schande" dat zwaar giftige restproducten van de verbranding bij de VAM aan het buitenland verkocht worden (Nieuwsblad van het Noorden, 15 september 1998). Deze verbrandingsresten worden vooral aan Duitsland verkocht om zoutkoepels mee te vullen. Kool merkte op dat het ministerie van VROM vergunning voor deze export geeft, hoewel de Nederlandse wetgeving deze export verbiedt.

We moeten echter vaststellen dat mevrouw Kool hier een fout maakt. Export mag namelijk wel als er verwerkingsmethodes in het buitenland bestaan die gelijkwaardig of beter zijn dan in Nederland. Ook is export toegestaan als stort in Nederland niet mogelijk is en er geen verwerkingsmogelijkheden zijn. In het verleden is gedacht aan opslag van dit afval in zoutkoepels in Noordoost Nederland. Nu deze opslag vanwege het verzet niet beschikbaar is gekomen mag export naar het buitenland wel.

DEFINITIES BEGRIPPEN

Chemisch afval: een vooral vroeger gebruikte term die nu vervangen is door gevaarlijk afval.

Toxische stof: bezit giftige eigenschappen voor de mens en het milieu.

Gevaarlijk afval: de officiële overheidsterm. Heeft de term chemisch afval vervangen en omvat ook stoffen als afgewerkte olie.

Hoogtoxisch afval: duidt de categorie gevaarlijk afval aan met

de meeste risico's. Dit afval moet zeer zorgvuldig behandeld of opgeslagen worden.

WAT IS GEVAARLIJK AFVAL?

Gevaarlijke afvalstof is de overheidsterm die wordt gehanteerd voor stoffen die een gevaar kunnen betekenen voor de mens en haar leefomgeving. Vroeger werd ook wel de term chemisch afval gebruikt. Maar naast chemisch afval waren er regels voor afgewerkte oliën en andere afvalstoffen. In de huidige Wet milieubeheer wordt een viertal categorieën afvalstoffen onderscheiden: autowrakken, huishoudelijke afvalstoffen, bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke afvalstoffen¹. Over deze laatste stroom handelt dit artikel.

In 1997 verscheen het Meerjarenplan Gevaarlijke Afvalstoffen II 1997-2007². In dit Meerjarenplan is het overheidsbeleid voor de periode 1997-2007 vastgelegd. De definitie van een afvalstof is omschreven in de Wet milieubeheer, artikel 1.1, lid 1: "alle stoffen, preparaten of andere producten, waarvan de houder zich - met het oog op de verwijdering daarvan - ontdoet, voornemens is zich te ontdoen of zich moet ontdoen". Niet alle materiaal is afval. Eventueel nog nuttig te gebruiken stoffen worden niet gezien als afval. Hiervoor is een stappenplan ontwikkeld waaraan getoetst kan worden of er sprake is van afval. Een stof is afval als:

- het naar een afvalverwijderingsinstallatie gaat (stort, verbranding, etc.),
- er verder geen toepassingen voor bestaan,
- het niet naar een afnemer kan die het volledig kan hergebruiken zonder dat er extra maatregelen moeten worden genomen om het milieu te beschermen (vergeleken met de toepassing van grondstoffen).

In feite komt het er op neer dat een stof afval is als er geen nuttig hergebruik (zonder gevolgen voor milieu) van kan worden gemaakt.

Het Besluit Aanwijzing Gevaarlijke Afvalstoffen (BAGA)³ regelt welke stoffen onder de categorie gevaarlijk afval vallen. In een bijlage is een lijst opgenomen met processen waarvan de afvalstromen als gevaarlijk afval worden beschouwd. Dit zijn bijvoorbeeld kwikhoudend afval van de aardgasproductie, asbestrestanten uit de sloop, restanten uit drukkerijen etc.⁴. Daarnaast is in het BAGA als bijlage een lijst opgeno-

men van stoffen en concentratiewaarden waarboven een stof als gevaarlijk afval moet worden afgevoerd. Zo zal slooppuin met meer dan 5 gram asbest per kilo puin behandeld moeten worden als gevaarlijk afval; onder die concentratie kan het worden behandeld als gewoon afval.

In Nederland wordt er naar gestreefd zo min mogelijk gevaarlijk afval te produceren en ligt dus veel nadruk op preventie. Als er toch afvalstoffen vrijkomen wordt gestreefd naar een zo hoogwaardig mogelijke verwijdering. Daarmee wordt bedoeld het zoveel mogelijk hergebruiken van afval, denk bijvoorbeeld aan het gebruik van vlieg-as door de cementindustrie. Mocht hergebruik niet mogelijk zijn dan blijft als laatste optie over het verbranden of storten van het afval, waarbij de overheid voorkeur geeft aan verbranden vanwege de beperkte ruimte in Nederland voor storten. Er geldt dus een stortverbod voor afval dat verwerkt of verbrand kan worden.

Bepaalde soorten hergebruik van afval om stortruimte te besparen wordt niet door iedereen gezien als een wenselijke optie. Greenpeace vindt bijvoorbeeld het mengen van vlieg-as met cement of asfalt een gevaar voor het milieu. Omdat vlieg-as hoge concentraties zware metalen en dioxines bevat zal dat op den duur uit asfalt vrijkomen. Greenpeace ziet meer heil in het daadwerkelijk voorkomen van afval en vindt afvalverbranding geen optie⁵.

Toch exporteerde de Afvalverwerking Rijnmond in 1997 duizend ton vlieg-as om gemengd met beton gebruikt te worden om mijnen in het Ruhrgebied te verstevigen. Een andere grote producent, Rockwool, kreeg in 1997 vergunning om 8000 ton vlieg-as te exporteren. Volgens de Vereniging van Afvalverwerkers zou op deze manier een-derde van de jaarlijkse productie (80.000 ton) kunnen worden geëxporteerd.

HOEVEELHEDEN

Eind jaren tachtig werd jaarlijks 735.000 ton gevaarlijk afval geproduceerd, waarvan 46.000 ton geëxporteerd werd naar opslagplaatsen in het buitenland⁶.

In 1995 is in totaal 922.000 ton gevaarlijk afval vrijgekomen (exclusief afgewerkte olie, scheepsafval en vervuilde grond). Daarvan werd 161.000 ton hergebruikt, 231.000 ton fysisch of chemisch bewerkt, 266.000 ton verbrand en uiteindelijk 225.000 ton gestort. De export voor definitieve stort is alleen nog toegestaan voor een bepaalde categorie C1-afval.

Schattingen tot het jaar 2005 laten een verdere stijging in productie tot 1.074.000 ton zien, waarbij in dat jaar nog 279.000 ton gestort zal worden⁷.

We zien dus dat de hoeveelheid gevaarlijk afval maar blijft toenemen, net als de hoeveelheid die gestort zal worden. Het

is overigens niet duidelijk waar al dat gestorte afval ligt, overzichten daarvan zijn ons niet bekend.

SOORTEN AFVAL

Wat betreft de opslag (stort) van gevaarlijk afval werd in het verleden een verdeling gemaakt in 4 klassen, C1 t/m C4-afval. Het C4-afval wordt inmiddels behandeld als C3-afval. Bij C1-afval gaat het om het meest gevaarlijke afval. Het aanbod was in 1995 380 ton en bevat kwikhoudend afval (aardgaswinning en van verwerking TL-lampen), arseen-sulfideslib en zogenaamde hardingszouten. Dit afval werd in het verleden geëxporteerd en opgeslagen in de Duitse zoutmijn Herfa Neurode.

Nieuwe mogelijkheden tot verwerking in eigen land hebben per 1 januari 1996 geresulteerd in een verbod om een deel van dit C-afval nog langer naar de ondergrondse opslag in Duitsland te exporteren. Zowel voor kwikhoudend als hardingszouten zijn (of worden) verwerkingstechnieken ontwikkeld. Alleen het arseenhoudend afval mag nog tot het jaar 2000 worden geëxporteerd naar Duitsland, daarna zal dit afval niet meer ontstaan.

De opslag in Herfa Neurode blijft enkele decennia toegankelijk maar ondanks deze terugneembaarheid overweegt de Nederlandse overheid niet om dit afval te gaan verwerken in Nederland. Ondanks de mogelijkheden die er bestaan om kwikhoudend afval en hardingszouten te verwerken zal het inmiddels geëxporteerde deel in Duitsland blijven. Volgens een woordvoerder van het Ministerie van VROM is dit afval geen Nederlands eigendom meer⁸.

Het C2-afval ontstaat in afvalverbrandingsinstallaties, bij het reinigen van rookgassen, in de metaalindustrie en bij de productie van zink. Op de Maasvlakte in de Rijnmond is een opslag gerealiseerd, de zogenaamde C2-deponie met een capaciteit van 210.000 ton.

De overheid heeft besloten geen tweede C2-deponie te realiseren. Door minimumeisen te stellen aan verwerking van afval wordt een zo laag mogelijke aanvoer nagestreefd. Mocht de huidige deponie vol raken dan wordt export naar het buitenland overwogen, waarbij overigens wel is vastgelegd dat ondergrondse opslag daarbij is verboden.

C3-afval ontstaat bij een aantal afvalreinigingsprocessen (slib en slakken), bij asbestverwijdering, bij leerverwerking (chroom), metaalindustrie, etc. In 1995 bedroeg de productie 97.000 ton. Het afval is een mindere bedreiging voor het milieu omdat het slecht of matig uitloogbaar is. De stortcapaciteit in Nederland is voldoende, de meeste Provincies hebben een eigen C3-stort of hebben afspraken met andere Provincies voor opslag.

GEVAARLIJK AFVAL IN ZOUTKOEPELS?

Het eerste rapport over opslag van chemisch afval in zout verscheen in juli 1973 (toen sprak men nog niet over gevaarlijk afval). Het was een rapport van de Studiegroep Diepe Ondergrondse Lozing van Afvalstoffen, die onder leiding stond van TNO⁹. In deze studiegroep zaten behalve TNO en bedrijven als Shell, NAM, Akzo en DSM, ook de Stichting Natuur en Milieu. Opslag in zout komt hier nadrukkelijk aan de orde.

Rond die tijd had de Akzo het plan om chemisch afval op te bergen in de zoutkoepel bij het Groningse Zuidwending¹⁰. Daartoe wilde de Akzo een proef nemen met opslag in een uit te logen holte.

Het PvdA-Kamerlid Epema-Brugman maakte bezwaar tegen deze proefneming, omdat bij opslag in een holte het chemisch afval er niet meer uitgehaald kan worden; volgens haar kan daarom moeilijk van een experiment worden gesproken. Ze stelde daar op 8 oktober 1975 vragen over aan de toenmalige minister Lubbers van Economische Zaken. De minister antwoordde op 25 mei 1976 dat hij een dergelijk experiment ongewenst vond¹¹. Daarop trok Akzo de vergunningsaanvraag in¹². Kortom, in de tijd dat opslag van kernafval in zout veel aandacht begon te krijgen, was bijna ongemerkt een proef met opslag van chemisch afval gestart.

De regering gaf midden jaren tachtig opdracht aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM) en de Rijksgeologische Dienst (RGD) om opslag van chemisch afval in zout te bestuderen. De studie werd 25 februari 1987 in een brief aangeboden aan de Kamer¹³. Volgens RIVM en RGD kwamen de volgende zoutvoorkomens in aanmerking voor opslag van chemisch afval: Pieterburen, Winschoten, Klein Ulsda, Zuidwending, Onstwedde, Boertange, Gasselte-Drouwen, Schoonlo, Deurningen, Groenlo, Corle, Haaksbergen, Ruurlo en Gelria. Als reactie daarop stelde de toenmalige milieuminister Nijpels dat proefboringen voor opslag van chemisch afval in zout alleen maar plaats zouden vinden "als duidelijk is dat er een voldoende draagvlak is voor het voorgestelde alternatief"¹⁴. Enkele jaren later - in 1993 - besloot de regering dat opslag van chemisch afval in zoutkoepels en zoutlagen veilig kan maar 'thans' niet mag¹⁵. Na het verschijnen van dit kabinetsstandpunt is nog weinig gesproken over de opslag van chemisch of gevaarlijk afval in zout. Enerzijds zijn er nieuwe verwerkingsmethodes ontwikkeld die uiteindelijke opslag overbodig maken. Anderzijds is de capaciteit van bovengrondse opslag nog toereikend en denkt men eerder aan export van afval dan aan opslag in zout. Export is immers

toegestaan bij gebrek aan opslagcapaciteit in Nederland. Conclusie: als het buitenland het Nederlandse afval niet meer wil of als de Nederlandse regering de export niet meer toestaat, ontstaat er een probleem. Misschien dat opslag in zout dan weer aan de orde komt. Een punt dus om in de gaten te houden.

Referenties:

1. Nota van Toelichting bij Besluit Aanwijzing Gevaarlijke Afvalstoffen (BAGA), Staatsblad 1993/617, 25 november 1993, p. 16
2. Meerjarenplan Gevaarlijke Afvalstoffen II; Beleidsstandpunt van de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en het Interprovinciaal Overleg, juni 1997
3. Besluit Aanwijzing Gevaarlijke Afvalstoffen, Staatsblad 1993/617, 25 november 1993
4. De in de bewuste bijlage genoemde stoffen uit deze processen zijn aangewezen als gevaarlijke afvalstoffen. Als de producent kan aantonen dat de concentraties van bepaalde chemicaliën beneden vastgelegde waardes ligt is er geen sprake van gevaarlijk afval. Daarbij is overigens het mengen van het afval om de concentratie te verlagen verboden.
5. Afvalforum, juni 1998, p. 7, Ingezonden opiniestuk.
6. Kernafval in zee of zout? Nee fout!, H. Damveld, S. van Duin en D. Bannink, p. 15. Gemiddelde over jaren 1987, 1988 en 1989
7. Meerjarenplan gevaarlijke afvalstoffen II, p. 26
8. Bron: telefoongesprek met dhr. de Kort, Ministerie van VROM, Directie Afvalstoffen, 10 augustus 1998
9. Studiegroep Diepe Ondergrondse Verwijdering van Afvalstoffen, "Vooruitzichten tot ondergrondse verwijdering van afvalstoffen in Nederland", rapport uitgebracht aan het Dagelijks Bestuur van de Centrale Organisatie TNO onder auspiciën van het Studie- en Informatiecentrum TNO voor het onderzoek ten dienst van het Milieubeheer, juli 1973.
10. Financieel Dagblad, 13 mei 1976.
11. Tweede Kamer, zitting 1975-1976, Aangangsel 1151.
12. Tweede Kamer, zitting 1976-1977, Aangangsel 91.
13. RIVM en RGD, Inventarisatie van de mogelijkheden van opberging van niet-radioactieve stoffen in een droge zoutmijn, november 1986; aangeboden aan de Tweede Kamer bij brief 25 februari 1987, Tweede Kamer, vergaderjaar 1986-1987, 19707, nr 16.
14. Tweede Kamer, vergaderjaar 1987-1988, 20200, hoofdstuk X1, nr 18, 12 oktober 1987.
15. Tweede Kamer, 1992-1993, 23163, nr 1.